

ВІДГУК

офіційного опонента Діденка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу Малишевського Олега Володимировича
«Система формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації обумовлена низкою чинників.

По-перше, сучасні вимоги до рівня професійної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників, обумовлені цивілізаційними і соціально-економічними трансформаціями, інтеграцією України в європейський освітній простір, модернізацією системи вищої педагогічної освіти тощо передбачають готовність майбутніх фахівців – інженерів-педагогів комп'ютерного профілю до професійної мобільності.

По-друге, науковці констатують значне збільшення обсягів соціальної, економічної і професійної інформації та суттєве її ускладнення, швидкий розвиток технологій виробництва, насамперед інформаційно-комунікаційних, постійну зміну умов професійної діяльності тощо. Це обумовлює необхідність розвитку у майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю спроможності швидко й ефективно адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов, до змін у професійній діяльності, здатності адекватно оцінювати виробничу ситуацію й приймати нестандартні рішення, тобто бути ерудованими, креативними, ініціативними, компетентними, мобільними.

По-третє, вища професійна освіта у галузі комп'ютерних технологій як складова інженерно-педагогічної освіти перебуває у процесі динамічних змін. Її модернізація спрямована на вирішення проблем, спричинених мінімальним матеріально-технічним забезпеченням з боку держави; високими показниками внутрішньої, особливо зовнішньої міграції; неузгодженістю власних цілей із новими соціально-економічними вимогами суспільства; відсутністю взаємозв'язків між закладами професійної освіти і роботодавцями тощо.

По-четверте, нині бракує дисертаційних досліджень з питань поліпшення якості професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, зокрема формування в них готовності до професійної мобільності. Незважаючи на те, що у теорії та методиці вищої професійної освіти цій проблемі приділяють увагу вітчизняні і зарубіжні вчені, а їхні дослідження мають безперечну наукову цінність, проте вони не вирішують важливої наукової проблеми – теоретико-методологічного обґрунтування концепції та системи формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю в умовах професійної підготовки у сучасному закладі вищої педагогічної освіти.

Посилює актуальність теми і низка суперечностей на соціально-педагогічному, науково-теоретичному та науково-педагогічному рівнях, що їх виявив автор дисертації під час дослідження.

З огляду на це актуальність теми дисертаційної роботи Малишевського Олега Володимировича «Система формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтування наукових положень дисертаційного дослідження є переконливими. Дослідження характеризує тривалий період його проведення – з 2011 по 2020 роки. Воно проведено у три етапи. Дослідним майданчиком були заклади вищої педагогічної освіти, що здійснювали підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 015.10 Професійна освіта (комп'ютерні технології), зокрема: Бердянський державний педагогічний університет, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. На різних етапах експериментально-пошукової роботи брали участь понад сто викладачів закладів вищої педагогічної освіти і 582 студенти.

Наукова цінність дисертаційного дослідження Малишевського О. В.

зумовлена перш за все тим, що автором розроблено й теоретично обґрунтовано концепцію формування професійної мобільності інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, яка розкриває потенціал закладів вищої професійної освіти для розв'язання проблеми дефіциту компетентних мобільних фахівців, а також розроблено й теоретично обґрунтовано систему формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, що базується на пріоритетах забезпечення інтеграції змісту освіти у моно-, багатопредметному й комбінованому форматі.

Значимість роботи посилює і те, що її виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України «Теоретико-методичні засади розвитку освіти різних категорій дорослого населення» 2017–2019 рр. (РК № 0117U001071).

Відповідно до теми дисертації Малишевський О. В. чітко сформулював науковий апарат дослідження, застосував адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало можливість успішно досягти поставленої мети, яка полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні, розробленні й апробації педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у процесі професійної підготовки. Заслужовує на позитивну оцінку докладне й ретельне визначення методологічної та теоретичної основи дослідження.

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті, гіпотезі та дозволяє належним чином висвітлити перебіг виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

Забезпеченню змістовності та наукової глибини викладених у дисертації положень сприяв ґрунтовний теоретичний аналіз наукових джерел, у тому числі зарубіжного досвіду. Це дає підстави стверджувати про високий рівень дослідницької компетентності здобувача, належне володіння ним теоретичними

та емпіричними методами дослідження, вміння логічно, послідовно й аргументовано викладати науковий матеріал.

Основні положення та висновки дисертації мають продуманий, логічний характер, що стало можливим завдяки вмінню автора дослідження аналізувати та узагальнювати науковий матеріал, структуровано і несуперечливо викладати його.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Дисертант одержав такі найбільш значущі наукові результати:

вперше: розроблено й теоретично обґрунтовано концепцію формування професійної мобільності інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, яка розкриває потенціал закладів вищої професійної освіти для розв'язання проблеми дефіциту компетентних мобільних фахівців;

розроблено й теоретично обґрунтовано систему формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, що базується на пріоритетах забезпечення інтеграції змісту освіти у моно-, багатопредметному й комбінованому форматі;

обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мобільності у майбутніх інженерів-педагогів (забезпечення єдиного інформаційно-професійного поля фахової підготовки інженерів-педагогів комп'ютерного профілю шляхом створення інформаційного освітнього середовища; розроблення авторської методики формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю; використання виробничої (педагогічної) практики для формування професійної мобільності;

досліджено професійну підготовку майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у закладах вищої педагогічної освіти у контексті формування у них професійної мобільності;

визначено та обґрунтовано інтеграційну сутність фахової підготовки інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, що створює передумови для розвитку у них готовності до професійної мобільності;

обґрунтовано теоретико-методологічні підходи, принципи, які покладено в

основу системи формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю;

запропоновано авторське тлумачення основних понять дослідження («професійна мобільність інженера-педагога комп'ютерного профілю», «готовність до професійної мобільності інженера-педагога комп'ютерного профілю»);

науково обґрунтовано компонентно-показникову структуру готовності до професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, до якої увійшли мотиваційно-ціннісний, когнітивний, праксеологічний і рефлексивно-прогностичний компоненти;

поглиблено та уточнено: науково-методологічні ідеї оптимізації теоретико-практичної фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю освітнього ступеня «магістр» на засадах проектного навчання;

подальшого розвитку набули: науково-методологічні ідеї оптимізації теоретико-практичної фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю освітнього ступеня «магістр» на засадах проектного навчання.

Крім цього, науковий інтерес представляють й інші аспекти дисертаційного дослідження, а саме:

узагальнено практичний досвід формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю;

проаналізовано вплив інтеграційних процесів на розвиток готовності до професійної мобільності;

представлено сучасний стан професійної підготовки мобільного інженера-педагога комп'ютерного профілю.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційна робота Малишевського О. В. має вагомим практичне значення, яке полягає у розробленні та апробації навчально-методичного комплексу дисципліни «Професійна мобільність інженера-педагога», до складу якого увійшов навчально-методичний посібник з

відповідною назвою; навчально-методичний посібник «Методичні рекомендації щодо організації та проведення педагогічної (виробничої) практики (для студентів спеціальності 015.10 Професійна освіта (комп'ютерні технології)»); створено методичку діагностування рівнів сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю (пасивно-ситуативного, адаптивно-діяльнісного, креативно-системного); розробленні методички щодо удосконалення процесу теоретичної і практичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю, в основу якої покладено проєктну технологію. Результати дисертаційного дослідження можуть стати науково-методологічною основою для організації та удосконалення освітнього процесу підготовки здобувачів вищої професійної освіти інших спеціальностей та освітніх рівнів; визначені, обґрунтовані та представлені у розроблених навчально-методичних посібниках шляхи формування професійної мобільності розкривають потенційні можливості для організації ефективного освітнього середовища та оптимізації освітнього процесу і підвищення якості фахової підготовки випускників закладів вищої освіти. Отримані під час написання дисертаційного дослідження результати можуть слугувати для розв'язання актуальних наукових теоретико-методичних проблем фахової підготовки інженерів-педагогів різних профілів.

Основні результати дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії і практики професійної освіти та системи післядипломної професійної освіти. Матеріали навчально-методичного комплексу, навчально-методичного посібника і методичних рекомендацій доцільно використовувати при розробленні навчальних та робочих програм з дисциплін фахової підготовки здобувачів вищої освіти інших спеціальностей.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Основний зміст та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 40 наукових працях, з них: 1 монографія (одноосібна); 5 навчально-методичних посібників (з них 3 одноосібних); 20 статей, у тому числі – 4 у періодичних

виданнях інших держав (з них 3 одноосібних); 16 одноосібних публікацій у фахових виданнях України; 10 публікацій апробаційного характеру; 4 публікації, що додатково відображають наукові результати, зокрема – 3 методичних рекомендації. Отже, дисертант виконав вимоги Міністерства освіти і науки України щодо опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо докторських дисертацій.

Структура дисертаційного дослідження Малишевського О. В. зумовлена метою і завданнями, логіка виконання яких визначає зміст дисертації.

У першому розділі дисертації проаналізовано сучасні підходи до розуміння професійної мобільності у працях зарубіжних і вітчизняних науковців; розкрито соціальні передумови розвитку професійної мобільності. Встановлено взаємозв'язок професійної мобільності з соціальними чинниками, установками, цінностями, цілями та іншими мотиваційними факторами, що детермінують поведінку суб'єкта в інформаційному суспільстві; досліджено і обґрунтовано перспективи формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога з позиції системного, синергетичного і суб'єктно-діяльнісного підходів.

У другому розділі розкрито сутність поняття «готовність до професійної мобільності інженера-педагога комп'ютерного профілю»; окреслено структуру готовності до професійної мобільності та її загальні показники; досліджено інтеграційний характер інженерно-педагогічної підготовки й з'ясовано види інтеграції (міжпредметна і міжгалузєва інтеграція, інтеграція теорії і практики); проаналізовано освітні програми і навчальні плани спеціальності «Професійна освіта (комп'ютерні технології)» й визначено суб'єкт дослідження (здобувачі вищої освіти освітнього ступеня «магістр») та виокремлено навчальні дисципліни, що мають максимальний потенціал для формування професійної мобільності.

У третьому розділі автором проаналізовані теоретичні положення концептуальних засад формування професійної мобільності майбутнього

інженера-педагога комп'ютерного профілю на трьох рівнях підсистем; розкрито зміст провідної ідеї, цілей, методологічних підходів, функцій і принципів формування професійної мобільності; обґрунтовано компоненти готовності до професійної мобільності інженера-педагога комп'ютерного профілю (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, праксеологічний і рефлексивно-прогностичний); уточнено показники й схарактеризовано рівні сформованості досліджуваної якості (пасивно-ситуативний, адаптивно-діяльнісний, креативно-системний); розроблено систему формування професійної мобільності у майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю й представлено її модель.

У четвертому розділі Малишевським О. В. обґрунтовано сукупність педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю; визначено складові інформаційно-професійного поля; викладено основні методичні аспекти формування професійної мобільності інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у процесі фахової підготовки; визначено шляхи формування професійної мобільності у ході виробничих практик.

У п'ятому розділі автором дисертації обґрунтовано комплекс психодіагностичних методик для вимірювання сформованості окремих показників досліджуваної якості; запропоновано методику діагностування готовності до професійної мобільності та її компонентів; апробовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю; відібрано, обґрунтовано і запропоновано методи математичної статистики для аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи на різних етапах формувального експерименту; висвітлено результати підтвердження ефективності педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й завдань дослідження та є достовірними.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Малишевського О. В. доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Позитивно оцінюючи обґрунтовані компоненти системи формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю вважаємо, що автору необхідно було зробити акцент на особливостях підготовки магістрів – фахівців з комп'ютерних технологій.

2. Автором дисертації представлено аналіз даних, отриманих на заключному етапі формувального експерименту. Водночас доцільно було б ширше подати якісний аналіз змін, які відбулися в наслідок впровадження педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю.

3. Вважаємо, що у викладі концептуальних засад формування професійної мобільності варто було би підкреслити їх зв'язок з концепцією розвитку професійної освіти України.

4. Текст першого і другого розділів містить значну кількість змістового матеріалу різних авторів відповідно до тематичної спрямованості дисертації. Водночас, вважаємо, що цей матеріал вимагає більш високого ступеню систематизації, доцільно було би представити його більш структуровано.

5. Для підвищення переконливості значущості результатів дослідження, на нашу думку, варто було б використати метод експертних оцінок не тільки для визначення вагомості компонентів готовності до професійної мобільності, а і для оцінювання запропонованої системи формування досліджуваної якості за певними критеріями.

6. Автором опрацьовано 39 іноземних джерел (англійською мовою), що свідчить про високий рівень іншомовної комунікативної компетентності

здобувача. Водночас у списку літературних джерел серед англомовних немає публікацій, датованих після 2014 року.

Утім зазначені зауваження, рекомендації і побажання не є критичними й мають дискусійний характер. Загалом вони не впливають на об'єктивно високу оцінку дисертаційної роботи Малишевського Олега Володимировича «Система формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Малишевського Олега Володимировича «Система формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю» є самостійним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми.

2. Усі положення дисертації науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни, а достовірність і вірогідність висновків забезпечені застосуванням адекватних меті і завдань методів дослідження.

3. Поставлена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані ґрунтовно та доказово. Всі положення, що винесені на захист, теоретично обґрунтовані, їх зміст викладено в основних висновках до дисертації. Висновки і рекомендації у дисертації сформульовано виважено і переконливо.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується впровадженням в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти: Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 56-27/245 від 23.01.2020 р.); Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/86 від 17.01.2020 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1806-33/03 від 28.12.2019 р.); Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 07/01 від 3.01.2020 р.).

5. Структура дисертації та зміст відповідають чинним вимогам до докторських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної

частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Отже, дисертація Малишевського Олега Володимировича «Система формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю» є завершеною науковою працею, що має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти і відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник

науково-організаційного відділу Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

доктор педагогічних наук, професор

Олександр ДІДЕНКО

Підпис О. В. Діденка засвідчую:

начальник відділення контролю та документального забезпечення

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

підполковник

«13» січня 2021 р.

Ірина ЖИЛКІНА